

સાંઈરામ દવે

જન્મ તા. 07-02-1977

સાંઈરામનું મૂળ નામ પ્રશાંત વિષ્ણુપ્રસાદ દવે છે. તેમનો જન્મ જામનગરમાં થયો. શિક્ષક તરીકે કાર્ય કરી હાલ લોકસાહિત્યના કાર્યક્રમો આપે છે. ‘હસતા અક્ષર’, ‘રંગ કસુંબલ ગુજરાતી’, અક્ષરની આંગળિયું ઝાલી’ તેમના કાવ્યસંગ્રહો છે. જ્યારે ‘હાસ્યનો હાઈવે’, ‘અમથા અમથા કેમ ન હસીએ’, ‘હસો નહિ તો મારા સમ’ વગેરે તેમના વ્યંગ અને કટાક્ષ વ્યક્ત કરતા સંગ્રહો છે.

દીકરીની મહત્તા વ્યક્ત કરતી હળવી શૈલીમાં લખાયેલી આ વાર્તામાં આજની સમાજ વ્યવસ્થાનું સરસ નિરૂપણ છે. પોતાની ન હોય તો મિત્રની બહેન પણ પોતાની સગી બહેન જેટલી લાગણી રાખી શકે છે. ભાઈ બહેનના પ્રેમનું સુંદર આલેખન થયું છે.

ધ્રુવ અને ધર્મરાજ બેઉ દસમા ધોરણમાં ભણે. બંને વચ્ચે પાકી દોસ્તી. એમની મિત્રતા એવી કે સૌ એમનું દૃષ્ટાંત પણ ટાંકે : ખરી ભાઈબંધી તે આનું નામ ! દોસ્તી તો ઘણાની જોઈ પણ ધ્રુવ ને ધર્મરાજની દોસ્તીની તો વાત જ ન્યારી !

શાળાએ જતી-આવતી વેળાએ બેઉ સાથે જ હોય. ગૃહકાર્ય માટે પણ બંને એકબીજાના ઘરે મળે. અલકમલકની વાતો કરતા જાય અને ગૃહકાર્ય પણ કરતા જાય ! ગૃહકાર્ય પતાવીને રમવા માટે પણ સાથે જ જાય ! શાળામાંથી પ્રવાસ-પર્યટનનું આયોજન થાય તો શિક્ષકો પણ જાણતા જ હોય : ‘આવશે તો બેઉ આવશે ! નહિ આવે તો એકેય નહિ !’

સમયના વીતવા સાથે દોસ્તી એવી તો ગાઢ બની હતી કે વાત જ ન પૂછો. બેઉ કિશોરોના પરિવારો પણ આ વાતનું ગૌરવ લેતા ! ધ્રુવ અને ધર્મરાજ એટલે જાણે બે શરીર ને એક આત્મા ! જો કે બેઉ દોસ્તોના સ્વભાવમાં આભ-જમીનનું અંતર હતું. ધ્રુવ આશુરોષ હતો તો ધર્મરાજ આશુતોષ ! ધ્રુવ ઉતાવળો, ધર્મરાજ ધીરજવાળો !

ધ્રુવ રીતેશભાઈ અને રીનાબહેનનો એકનો એક દીકરો. લાડકોડમાં ઉછરેલો. જરા આળસુ પણ ખરો ! સુંવાળો તો એવો કે તડકામાં જાય તો સહેજમાં લાલચોળ થઈ જાય. એને ધાર્યું કરવાનીય ટેવ. રીસે ચડે તો કહી દે : “આજે શાળાએ નહિ જવાય !” મમ્મી-પપ્પા એના સ્વભાવને ઓળખે. એટલે જરા પણ ગુસ્સે થયા વિના કહે : “જેવી ધ્રુવભાઈની મરજી !” પોતાની હઠની ધારી અસર ન પડે એ જોઈ ધ્રુવ થોડીવારે સામે ચાલીને કહે : “મમ્મી ! મારો નાસ્તાનો ડબ્બો ?” રીનાબહેન પુત્ર સામે ગંભીર રહીને પતિ સામે મલકી લે !

રીતેશભાઈ પણ દુનિયાદારીના જાણતલ. ગાલમાં હસીને સ્વગત બોલે : “વાર્યો ન વળે એ હાર્યો વળે, રીના !”

ધ્રુવની બીજી એક નબળાઈ પણ ખરી. છોકરીઓ પ્રત્યે એને ભારે પૂર્વગ્રહ. માતા-પિતાને આ વાતની ચિંતા હતી જ. ધ્રુવ તંદુરસ્ત વલણવાળો નાગરિક નહિ બને તો ? બેઉ સમજદાર હતાં તેથી ધ્રુવની આ પ્રકારની માનસિકતાનું કારણ પણ જાણતાં હતા. ધ્રુવ એમનું એકનું એક સંતાન હતો, લાડકોડમાં ઉછેર્યો હતો. અન્ય ભાઈ-બહેન ન હોવાથી ઘણીવાર છોકરો કે છોકરી મનસ્વી બની જતાં હોય છે. શક્ય છે કે ધ્રુવનું પણ એવું જ થયું હોય ! સમય વીતશે તેમ એના વલણમાં અચૂક અપેક્ષિત પરિવર્તન આવશે એવી શ્રદ્ધા મનોવિજ્ઞાનનાં જાણકાર રીનાબહેનને હતી. રીતેશભાઈને પત્નીમાં વધારે શ્રદ્ધા હતી !

ધ્રુવનો મિત્ર ધર્મરાજ પ્રમાણમાં વધારે સમજદાર, હસમુખો ને વિવેકી હતો. જરા વધારે બોલકો હોવાથી ઘણા એને જીભનો છૂટો સમજતા. ધર્મરાજની મોટીબહેનનું નામ ધ્યાની હતું. ધ્યાની રમતિયાળ તેટલી જ રમૂજી હતી. બેઉ ભાઈ-બહેન વચ્ચે ભારે હેત-પ્રીત. દોસ્તી પણ એવી જ.

ધ્રુવ-ધર્મરાજ આમ પ્રકૃતિ-સ્વભાવે ભલે જુદા હતા પણ હૃદયનું ઐક્ય બીજા સઘળા વિરોધાભાસોને ગૌણ બનાવી દેતું. ધર્મરાજ ઘણીવાર કહેતો : “દોસ્ત ક્યારેય જમીનદોસ્ત નથી થતા યાર.”

“અરે, વાહ ! તું તો કવિઓની ભાષા બોલે છે ધર્મ !” ને બેઉ હસી પડતા.

એકવાર વિશ્રાંતિના સમયે શાળાના મેદાનમાં બેઉ ઊભા હતા. ધ્રુવની નજર ધર્મરાજના ગણવેશ પર પડી. સ્વચ્છ અને ઈસ્ત્રીબંધ ગણવેશ જોઈને કોઈની પણ નજર ઠરે એવું હતું ! ધ્રુવે જરા ટોળ કરતો હોય એમ કહ્યું : “વાહ, ધર્મ ! શી વાત છે ! આજે તો વટ પડે છે ને ! ઈસ્ત્રી કરેલો ગણવેશ...”

ધર્મરાજને મિત્રની મજાકમાં પ્રશંસા જ વરતાઈ : “હા, યાર ! ધ્યાનીની જ કમાલ, મારા ટ્રેસને રોજ એ જ ઈસ્ત્રી કરી દે છે. કહે છે ઈસ્ત્રી કરેલાં કપડાં જ પહેરવાનાં ભઈલા !” ધર્મરાજની આંખોમાંથી બહેન માટે ટપકતો ભાવ નિહાળીને ધ્રુવની મજાકે કડવાશનું સ્વરૂપ લઈ લીધું : “કપડાંની જેમ તારા મગજને પણ ઈસ્ત્રીની જરૂર છે, દોસ્ત !”

ધર્મરાજનું મુખ ઝંખવાઈ ગયું. ધ્રુવ આજે કેમ આ રીતે વર્તે છે ? ઘરે અંકલ-આન્ટી સાથે ઝઘડો કરીને તો નહિ આવ્યો હોય ? એણે જરા હળવેકથી પૂછ્યું - “ધ્રુવ, એવું કેમ કહે છે ?”

ધ્રુવે એની ઉપેક્ષા કરતો હોય એમ આંખ ઝીણી કરતાં કહ્યું : “તને નહિ સમજાય ઝટ. આમ મોઢું બગાડ્યા વિના એ તો કહે કે નાસ્તામાં શું લાવ્યો છે ?” ધર્મરાજને મિત્રનું આજનું વર્તન કઠ્યું હતું પણ પીડાને દિલમાં દાબીને એ એટલું જ બોલ્યો : “મોઢું તો હું બગાડું છું કે તું ?” દોટ મારીને ડબ્બો લઈ આવીને ઉમેર્યું : “થેપલાં લાવ્યો છું; ધ્યાનીએ જ બનાવ્યાં છે !”

મિત્રના મોઢે ફરીથી ધ્યાનીનું નામ ધ્રુવને ઉશ્કરવા માટે પૂરતું હતું : “જેણે બનાવ્યાં હોય તેણે, આપણે તો ખાવાથી જ કામ છે ને યાર !” ડબ્બો લઈને ખોલતાં બોલ્યો : “શું છે કે આજે ઉતાવળમાં લંચબોક્સ ભૂલી જ ગયો !”

ધર્મરાજે સ્મિત ફરકાવતાં કહ્યું : “હું પણ ભૂલી જાઉં એવો છું. પણ ધ્યાની છે ને ! યાદ કરીને લંચબોક્સ મારી સ્કૂલબેગમાં મૂકી જ દે !” જરા ધીમેથી ઉમેર્યું - “તને એ નહિ સમજાય. બે’ન નથીને એટલે !”

ફરીથી ધ્યાનીનું નામ ધર્મરાજના મોઢે આવ્યું એથી ધ્રુવે જરા તોછડાઈથી કહ્યું : “બસ ! બહુ થયું આ પારાયણ. બે’ન નથી તો નથી. પણ કહું ? હું તો મારી જાતને સુખી માનું છું. બે’ન હોય તો આપણી બધી ચીજવસ્તુઓમાંય ભાગ પડાવે !” પોતાની દલીલ દમ વગરની છે એની ધ્રુવને ખબર જ હતી પણ સ્વભાવ મુજબ એને તો પોતાનો કક્કો જ ખરો કરાવવો હતો. પણ આજે ધર્મરાજ પણ છોડવા તૈયાર નહોતો : “બે’ન ભાગ પડાવે, ગાંડા, પણ દુઃખમાં !”

“પણ... ક્યા સુધી ? પરણીને ચાલી જાય પછી શું દુઃખમાં ભાગ પડાવવા આવે ? બધી વાતો છે વાતો ! લાવ, જલદી અહીં બેસીને નાસ્તાનું પતાવીએ, નહિ તો હમણા રિસેસ પૂરી થઈ જશે !”

ધર્મરાજ હજુ કશુંક કહેવા માંગતો હતો, બે’ન વિશે, બે’નની લાગણી વિશે, પણ ઉશ્કેરાયેલો ધ્રુવ ક્યાંક રિસાઈને નાસ્તો પણ ન કરે અને આખો દિવસ ભૂખ્યો રહે તો ? ‘બીજાની ચિંતા કરવાનું’ એ બે’ન પાસેથી જ શીખ્યો હતો. ધ્યાની પોતાના ભાઈ ધર્મરાજની જ નહિ, ઘરના દરેક સ્વજનની કેવી કાળજી રાખતી હતી ! મમ્મીને તો ઘરકામમાં મદદ કરે જ, પપ્પાનું કામ પણ દોડીને કરે. દાદાને યાદ કરીને તેમની દવા આપે તો વળી દાદીમાનો પડ્યો બોલ પણ ઝીલે અને આટલું બધું કરવા છતાં એય ને હળવી ફૂલ ! પોતાનું ભણતર ન જ બગાડે... ધ્રુવને ભગિનીસુખ શું છે એની ક્યાંથી ખબર પડે ?

રિસેસ પૂરી થઈ એટલે બેઉ મિત્રો દોડીને વર્ગમાં ગયા. ગણિતનો પિરિયડ હતો પણ ધ્રુવને પોતાનો ગમતો વિષય હોવા છતાં આજે રસ જ ન પડ્યો. પોતે આજે બિનજરૂરી વિવાદમાં ઊતરી ગયો હતો! મિત્રની લાગણી દુભાવી ? પણ... એય ક્યાં ઓછો ઊતરે છે ? જાણે પોતાની વાત જ સાચી !...પણ...પણ મને નાની-નાની વાતમાં ગુસ્સો કેમ આવી જતો હશે ? મમ્મી પણ વારંવાર કહે છે કે ધ્રુવ તું ચીડિયો થઈ ગયો છે ! સાંજ સુધી એવી જ બેચેની રહી. છૂટતી વેળાએ બધાંની જેમ એ પણ પોતાની સાઈકલ પર સવાર થઈને નીકળ્યો. રોજ તો એ ને ધર્મરાજ સાથે જ હોય ! પણ આજે ધ્રુવ જલદી ઘરે પહોંચી જવાની ઉતાવળમાં હતો. એને પોતાને પણ ખબર નહોતી કે એ શાની ઉતાવળમાં હતો ? કદાચ, એ મનોમંથન કરી રહ્યો હતો. પોતાને બહેન નથી એ વાત એને અગાઉ ક્યારેય કહી નહોતી. એવો વિચાર પણ આવ્યો નહોતો. ઊલટું, પોતે એકલો જ છે એ વાતનું એણે ગૌરવ અનુભવ્યું હતું. આજે એને એવું લાગી રહ્યું હતું કે પોતાના જીવનમાં કશુંક ખૂટે છે ! ગડમથલમાં પડેલા ધ્રુવને સર્કલ પાસે એકાએક જ આવી ગયેલી મોટરસાઈકલનું ધ્યાન ન રહ્યું મોટરસાઈકલ-ચાલકે સમયસૂચકતા તો દાખવી પણ ધ્રુવની સાઈકલ હડફેટમાં આવી જ ગઈ. ધ્રુવ સાઈકલ સાથે જ ઘસડાઈને સડકથી દૂર પટકાયો. થોડીકવાર તો એ હતો એમ જ પડ્યો રહ્યો. ચક્કર આવતા હતા. માથે નહોતું વાગ્યું એટલે સારું હતું, ડાબા પગે વધારે વાગ્યું હોય એવું લાગ્યું. ડાબા હાથે પણ જરા છોલાયું હતું. જોતજોતામાં ટોળું એકઠું થઈ ગયું. ધ્રુવે આંખો બંધ કરીને ખોલી તો એની સામે જ નીચે ચિંતિત ચહેરે કોઈ બેઠું હતું.

“અરે, ધ્યાની ! તું ?” ધ્રુવે પૂછ્યું.

“હા, ભાઈ ! અમે બધાં પાછળ જ આવતાં હતાં ! ભગવાને તને બચાવી લીધો. ચિંતા ન કરતો. મેં આ અંકલ દ્વારા 108 ને ફોન કરાવ્યો છે. તારા ઘરે પણ સમાચાર કહેવરાવી દઉં છું ! બધું જ બરાબર થઈ જશે હોં ને !”

ધ્રુવે ધ્યાની સામે આભારસભર આંખે જોયું. એટલામાં ટોળામાંથી કોઈએ પૂછ્યું : “કોણ છે આ છોકરો ?” તરત ધ્યાની

મોટા અવાજે બોલી : ‘મારો ભાઈ છે, કેમ ?’

બરાબર એ જ સમયે ધર્મરાજ આવી પહોંચ્યો. બેઉ દોસ્તોની નજર મળી. પગે પીડા થતી હતી છતાં ધ્રુવે સ્મિત કર્યું. એ સ્મિતમાં કશોક સ્વીકાર હતો, એકરાર હતો !

શબ્દ-સમજૂતી

સમાનાર્થી શબ્દો/શબ્દાર્થ

ગાઢ ગહન, ઊંડું; હઠ જિદ, મમત; જાણતલ પારખનાર; મુદ્દલ અહીં સહેજ પણ; તર્ક વિચાર; પ્રશંસા વખાણ; ગડમથલ મૂંઝવણ; દુનિયા જગ, જગત, વિશ્વ; વિદ્યુત વીજળી, દામિની.

